Psychologie celoživotního vývoje

LS 2026

Požadavky k atestaci

- Písemný test
- Docházka – není povinná
- V případě dotazů pište na miroslava.NovakovaSchoffelova@fhs.cuni.cz
- Povinná literatura ke zkoušce
- Sledujte moodle

Celoživotní vývoj

- https://www.youtube.com/watch?v=0ng9ykEtwS0&list=RDCMUCYx6Sp3W_Djaq8x14yI3S4A&index=6
- „…souhrnu změn určitého systému v čase od zárodku po zánik…“(Thorová)

- **ontogeneze** (z řeckého on= jsoucí, to co je + genesis = zrození, původ, vznik)
- Pro popis vývoje je vždy důležité sledování procesu vývojové **změny**, pozitivní změny pak označujeme jako **rozvoj**
- V procesu vývoje sledujeme také období **vývojové stagnace**, **vývojové regrese**
  - Pozitivní změna = rozvoj
  - Vývojová **stagnace** = žádné výraznější vývojové změny
  - Vývojová **regrese** = reverzní změna, návrat na již dříve překonanou úroveň
- Nejedná se o patologický průběh – období stagnace a regrese mají svá funkční vývojová opodstatnění (období „klidu“ a období „bouří“)
- **Kdy bychom mluvili v těchto termínech o patologickém průběhu?**

Psychický vývoj

= proces vzniku, rozvoje a zákonitých změn psychických procesů a vlastností, jejich diferenciace a integrace, která se projeví v rámci celé osobnosti

Obecné znaky psychického vývoje

- ZÁKONITÝ PROCES – pořadí změn je podrobeno vývojovým zákonitostem
- CELISTVÝ PROCES – obsahuje somatické, psychické a sociální složky
- KONTINUUM POSTUPNÝCH PROMĚN
- NENÍ TO ZCELA PLYNULÝ A ROVNOMĚRNÝ PROCES – fáze přípravné, latence a vývojové skoky
- INDIVIDUÁLNĚ SPECIFICKÝ PROCES

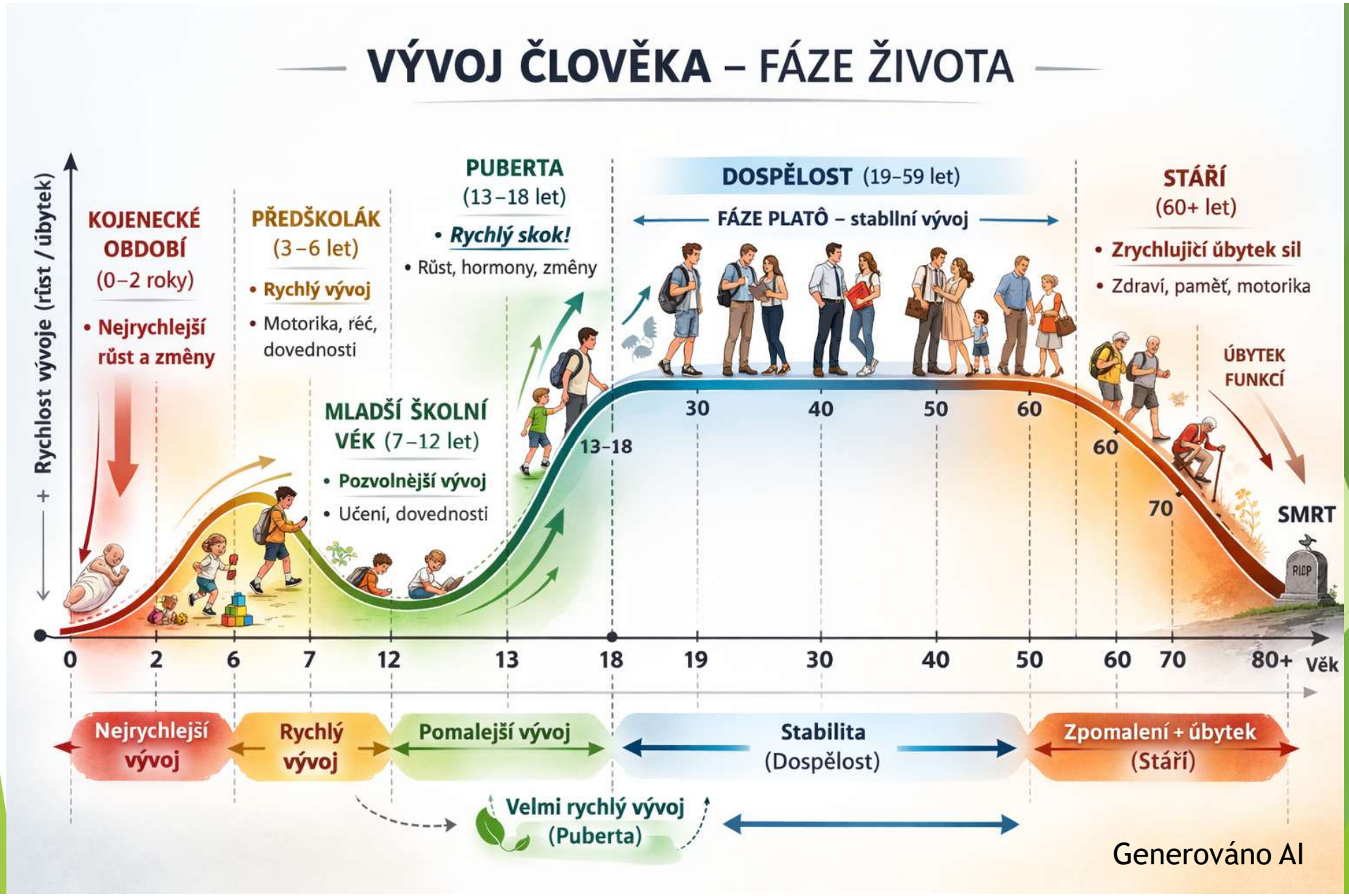

Generováno AI

Obecné zákony psychického vývoje

1. Zákon vývojové posloupnosti
2. Zákon diferenciace, integrace a specializace
3. Zákon dynamické interakce organismu a prostředí
4. Zákon nerovnoměrného tempa vývoje
5. Zákon vývojového zpomalování
6. Zákon celistvosti a koherence
7. Zákon novosti
8. Zákon individuálního průběhu vývoje

Krize (pojetí pojmu ve vývojové psychologii)

- Ve VP není vnímána negativně, ale spíše jako výzva a zdroj růstu (viz Eriksonova teorie psychosociálního vývoje – v dalších přednáškách)
- Přináší změnu
- Má vývojový potenciál
- Přechodný stav vnitřní nerovnováhy v důsledku určitých životních událostí
- Má pevně dané fáze (viz str. 36) a existují různé **typy krizí** (str. 37-40)

Fáze krize

- Dezintegrace
  - Tenze, neklid, nespokojenost, nechuť akceptovat změny, které nová životní událost přináší
- Maladaptivní reaktivita
  - Maladaptivní mechanismus popření, sociálně nevhodné chování,emoční reaktivita, zhoršení mezilidských vztahů
- Adaptivní chování
  - Člověk usiluje identifikovat příčinu nespokojenosti a nastalých změn, nahlížení pozitivních aspektů změn, akceptace stavu, racionální postupy, pokusy o řešení nové situace
- Fáze integrační
  - Nové hodnoty, nové činnosti, posilováno sebevědomí, orientace v pozitivních stránkách nové životní situace

Typy krizí

- Vývojové krize
  - Erikson (1950) určitý vývojový úkol stěžejní pro určitou vývojovou etapu se projeví vývojovou krizí (dilematické nastavení Eriksonovy periodizace)
- Tranzitorní (přechodové) krize
  - Jde o krize, které doprovází přirozené, předvídatelné a očekávané životní změny či události
- Krize vztahové (v mezilidských vztazích)
- Krize spojené se zaměstnáním a prací
- …

Víme, jak vývoj probíhá…
Co má vliv na vývoj konkrétního jedince?

Faktory ovlivňující psychický vývoj

- DĚDIČNOST
  - V genetickém aparátu je zakódovaný program individuálního vývoje člověka – projevuje se variabilitou zrání, rozdíly v dosažené úrovni jednotlivých funkcí (psychických i somatických) a koordinovaností a integrovaností jejich rozvoje
  - Každý gen se projevuje nikoliv izolovaně, ale vždy v interakci s dalšími
- PROSTŘEDÍ
  - Vliv prostředí, ve kterém se vývoj jedince realizuje (objekty a lidé)….zkušenost

? Nature - nurture ?

- Každý aspekt dědičnosti se projevuje v kontextu prostředí
- Prostředí se začíná diferencovat od počátku
- informace z prostředí vždy interagují s genetickým „plánem“
- Vývoj je tedy výsledek **interakce genetických a environmentálních „vstupů“**
  - Tento postoj je v psychologii označován jako **epigeneze**

Epigeneze

- V porozumění a popisu ontogenetického vývoje musíme zvažovat kulturní podmíněnost psychiky jedince
- Ontogenetický vývoj chápeme jako epigenezi…
- Genetické dispozici i odlišnostem životního prostředí jedinců budeme připisovat velký význam
- Pro pochopení psychiky člověka a jejích projevů studujeme:
  - historii jedince
  - genetickou disponovanost
  - kulturní rámce (procesy učení)
  - konkrétní činnosti (i ty psychické!), které jedinec a jeho lidské okolí realizuje

Teorie determinace psychického vývoje

Thorová str. 53-60

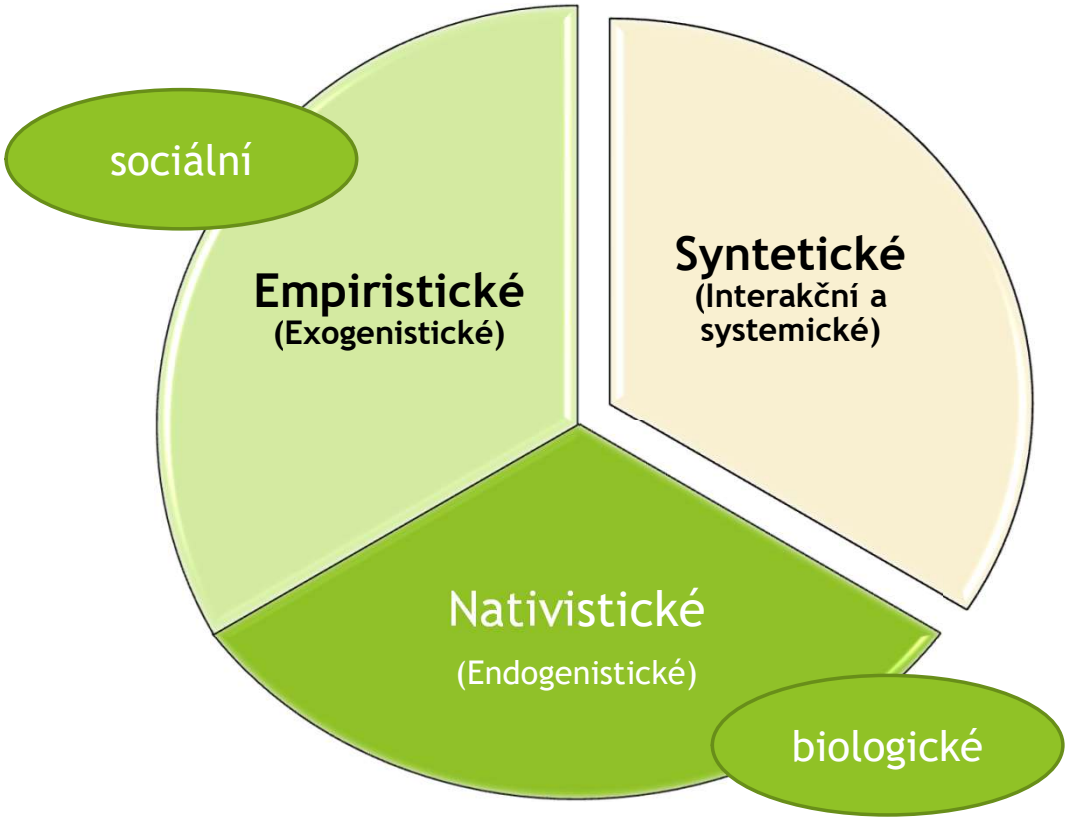

Chápeme, co je celoživotní vývoj?

Periodizace - názorný a strukturovaný popis vývoje psychiky

- Postavené na popisu vývoje **nějakého aspektu** psychiky
- Někdy jen část života, jindy celoživotní vývoj
  - Kognitivní vývoj (Piaget, Vygotský)
  - Vývoj osobnosti (Freud)
  - Sociální vývoj
    - Vychází z věku (Levinson)
    - Vychází z jiných charakteristik (morálka- Kohlberg, ego- Erikson)
- Která popisuje celoživotní vývoj?
- Periodizace umožňují přehlednou strukturaci, nastiňují cesty vývoje, neměli bychom je ale chápat jako definitivní a neměnné. Jsou **orientačním rámcem**

Periodizace vývoje

- Pro přehlednost a s vědomím kvalitativních odlišností různých období života jedince pracujeme při popisu ve VP s rozlišením tzv. **dílčích vývojových období**
  - Velmi funkční z praktického hlediska, intuitivní a laicky srozumitelné
    - Novorozenecké období
    - Kojenecké období
    - Batolecí období
    - Předškolní věk
    - Mladší školní věk,
    - Adolescence (pubescence-adolescence)
    - Začátek dospělosti – vynořující se dospělost
    - Dospělost (mladá, střední a pozdní)
    - Stáří a dlouhověkost … (podrobněji viz Thorová)

Průběžné studium v Thorové str. 402-504

Výsledky učení: **Zákonitosti vývoje**

- **Vědomosti:**
- Popíše základní zákonitosti psychického vývoje (etapovitost, plynulost, nerovnoměrnost atp.)
- **Dovednosti:**
- Aplikuje zákonitosti vývoje na konkrétní vývojová období
- **Kompetence:**
- Posuzuje přiměřenost nároků a očekávání vzhledem k věku jedince

Výsledky učení: **Krize ve vývojové psychologii**

- **Vědomosti:**
- Vysvětlí pojem vývojová krize a rozliší její typy a fáze
- **Dovednosti:**
- Identifikuje projevy krize v různých vývojových obdobích.
- **Kompetence:**
- Interpretuje vývojové krize v kontextu celkového vývoje osobnosti

Výsledky učení: **Faktory ovlivňující psychický vývoj**

- **Vědomosti:**
- Charakterizuje vliv dědičnosti a prostředí na psychický vývoj.
- **Dovednosti:**
- Analyzuje jejich vzájemné působení na konkrétních příkladech.
- **Kompetence:**
- Kriticky hodnotí jednostranné pohledy (dědičnost × prostředí).

Výsledky učení: **Teorie psychického vývoje**

- **Vědomosti:**
- Popíše hlavní teorie psychického vývoje.
- **Dovednosti:**
- Porovná základní přístupy k psychickému vývoji.
- **Kompetence:**
- Využívá vybrané teorie k interpretaci vývojových situací.

Pokračování příště…

děkuji za pozornost